

Per Øverland: Historieglimt 245

-

Trondheim NS, lag 6 Lademoen

Nasjonal Samling (NS) var Vidkun Quislings politiske parti. Han dannet det i 1933, og utviklet det til et landsomfattende parti som ville omdanne Norge til en nasjonalsosialistisk stat. Det fikk liten oppslutning. Det gjaldt også på Lademoen selv om partiet hadde et lite lag her, dannet i 1940. Vidkun Quisling spilte en sentral rolle, var «Føreren», i hele partiets historie fra dannelsen i 1933 til partiet ble forbudt ved freden i 1945. Han ble dømt til døden, og henrettet 24. oktober samme år. Han var født i Fyresdal den 18. juli 1887 og vokste opp i prestegården der hans far, Jon Quisling (1844-1930), var sokneprest. Navnet tok en forfar med seg fra stedet Kvislemark i Danmark. Vidkun var begavet og tok svært gode eksamener. Han ble offiser og politiker og var et kjent navn i norsk politikk og samfunnsliv allerede før 1933. Først ble han kjent som en av lederne av Fridtjof Nansens nødhjelparbeid under sultkatastrofen i Ukraina i 1921. Etter en periode i generalstaben i Oslo, gjorde han en ny nødhjelpinnsats på Balkan 1923-25. I årene 1931-33 var han forsvarsminister i to bondepartiregjeringer. Da ble han blant annet kjent for «Menstadslaget» under Stor-lockouten da han satte inn militære mot arbeiderne.

I 1940 ville Quisling gjøre seg selv til norsk statsleder, men den tyske militærguvernøren, general von Falkenhorst, og rikskommisjonæren, Josef Terboven, ville ikke ha ham som sivil norsk leder. Sommeren 1940 var han i Berlin for å få Hitlers støtte. Da var han også sammen med rikspropagandasjefen, Joseph Goebbels, som skrev i et dagboknotat at Quisling: *«var en germansk-folkelig svermer»* som *«neppe kunne lede noe land, men i sinnelag og anskuelser er han i orden»*. Denne vurderingen har mye for seg. Det ser vi ut fra hans innsats som politiker under krigen.

Et av de store spørsmål om den andre verdenskrigen er hvordan den nazistiske ideologi kunne forføre et viktig kulturfolk som det tyske. Som ideologi er det et merkelig sammensurium av hevntanker etter Versailles-

freden i 1919 og synet på det germanske overmennesket. Utryddelsen av jøder og andre minoriteter ble en integrert del av tysk politikk. Resultatet for det tyske folk ble forferdelig. Sammenligner vi nazismen med kommunismen er den sistnevnte mer konsekvent og sammenhengende som ideologi, men begge førte til diktaturer med store skadevirkninger for folkene. Det norske folk hadde stor motvilje mot nazismen. Det kan vi se på oppslutningen i valg.

NS stilte lister til Stortingsvalget i 1933, og fikk 2,2 % av stemmene og ingen representanter. NS stilte lister sammen med partiet «Bygdefolket». I kommunevalget i 1934 fikk NS 41 representanter i byene, men ingen i Trondheim. I Stortingsvalget i 1936 samlet NS 26.577 stemmer. Det ble 1,83 % og gav etter den daværende valgloven ingen representanter. Partiet var organisert på landsplan, og nådde sitt høyeste medlemstall i 1944 med 44.000 medlemmer. Dette tallet er oppgitt litt forskjellig i ulike kilder, men det skal være nokså korrekt. Mange var medløpere og opportuniste. Andre falt for den intense propagandaen og for noen fristet krigsinnsatsen som norske nazistene organiserte i egne militæravdelinger. Hele fem tusen nordmenn, derav flere hundre frontløstere, var frontkjemper, særlig på Østfronten i avdelinger som Den norske legion, Germanske SS Norge og SS Panzer Division Nordland.

Partiet hadde også sine aviser. Mest kjent er Oslo-avisen «Fritt Folk». I Trondheim hadde partiet avisa «Vår Kamp» i 1935-1936. NS la stor vekt på propaganda og trykksaker for å gjøre sine synspunkter og planer kjent for publikum. «Fritt Folk» var hovedorganet. Avisen startet som dagsavis den 26. mars 1936, men gikk over til å bli ukeavis allerede i oktober 1936. Den var ukeavis til 1. april 1940 da den igjen ble dagsavis. Det var den gjennom andre verdenskrigen til bråstopp på frigjøringsdagen 7. mai 1945. Det er tankevekkende at avisa ble dagsavis igjen åtte dager før den tyske okkupasjonen fra 9. april 1940.

Trondheimsavisa «Vår Kamp» har særlig interesse for vår by. Den var alltid en ukeavis. Første nummer kom året før «Fritt Folk». Det var bestemt av stortingsvalget i 1936 da det var forventninger til at partiet skulle få stor oppslutning. «Vår Kamp» kom med sitt første nummer den 15. oktober 1935 og kom med 8 nummer før nyttår. I 1936 kom avisa ut de fleste ukene. Det ble 39 nummer dette året. Det siste nummeret kom den 6. november. Slutten var nok bestemt av det elendige resultatet av stortingsvalget. Både «Fritt Folk» og «Vår

Kamp» har mye interessant stoff. I dag fremstår mye av stoffet som ren propaganda for nazistiske synsmåter, men sett i sammenheng med 1930-tallets aviser, ser vi at tonen er ganske lik de andre avisene som kjempet om stemmer og oppslutning i det spesielle åndsklima som preget disse årene.

Det er lite arkivmateriale om Lademoen NS-lag. Litt kan vi finne på Nasjonalbibliotekets sider (nb.no). Der finner vi i Adresseavisen for 18. desember 1941 en omtale av julemøter i NS i Handelsstandens Hus. Der skal alle ha hygget seg på beste måte og så står det: *«sammesteds og til samme tid hadde 6. lag av NS Lademoen også julemøte under ledelse av lagfører Ottar Rønning. Servering»*. Adresseavisen omtaler 27. februar 1943 et foredragsmøte med emne Kampen mot bolsjevismen. Om dette møtet skriver avisen: *«Lademoen lag av NS holdt i går et godt besøkt lagsmøte i Handelsstandens Hus. Etterat lagfører Konrad Bjerkan»* Da hadde altså laget igjen fått en ny leder. Konrad Bjerkan hadde meldt seg inn i NS i januar 1942. I Adresseavisen for 19. april 1943 leser vi om et minnemøte som ble holdt i laget dagen før: *«Lademoen lag holdt i går minnemøte i Handelsstandens store lokale over tre av lagets falne, Ludvig Lundemo, Arnulf Dyrendal og Henry Rovik. Tre helstøpte idealister, virkelige nasjonalsosialister, ekte nordmenn. De var trofaste og gode kamerater som av alle som kjente dem vil bli tungt savnet. Ludvig Lundemo var Lademoen lags første lagfører i den vanskelige tiden i 1940. Fylkesføreren overrakte de pårørende skjønne blomster og hilste de falne med norsk hilsen. Lagføreren i Lademoen lag, Konrad Bjerkan, avsluttet møtet.»*